

Not

1. Alle uspesifiserte sidehenvisninger gjelder Traulau (2002).

Referanser

- Marx, Karl (1970). *Verker i utvalg. Bind 1. Filosofiske skrifter*. Oslo: Pax forlag.
- Malnes, Raino (2002). *Materiell og mental virkelighet*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Tralau, Johan (2002). *Människoskymning. Främlingskap, frihet, och Hegels problem hos Karl Marx och Ernst Jünger*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Williams, Bernard (1978). *Descartes*. Harmondsworth: Penguin Books.

HANS E. ANDERSSON: *Homo Nordicus? Om danska, norska och svenska tjänstemäns och förtroendevaldas identiteter*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, 2001 (=Göteborg Studies in Politics, 72). ISBN 91-89246-01-2.

Huruvida det finns, kan finnas och bör finnas en särskild nordisk samhörighet och därpå grundat samgående och samarbete är en fråga, som mycket har diskuterats under de senaste tvåhundra åren. Så har skett parallellt med att den politiska kartbilderna undan för undan har fått sin nuvarande form. Avgörande för kartan över norra Europa är utfallet av de historiskt laddade vändpunkterna 1809, 1814, 1905, 1918 och 1944.

Till bilden av den nordiska samhörigheten hör, att Danmark efter decennier av skandinavistisk retorik lämnades att ensam utkämpa kriget mot Preussen 1864, att Norge och Sverige var nära att komma i krig med varandra 1905, att Sveriges insats var så begränsad till stöd för Danmark och Norge under den tyska ockupationen samt – sist men inte minst – att Finland lämnades att ensamt utkämpa vinterkriget och som följd av detta slöt upp på Tysklands sida i fortsättningskriget. Som följd av detta andra krig blev Finland ända fram till 1989 starkt beroende av Sovjetunionen.

Statsvetenskaplig Tidskrift 2002, årg 105 nr 2

Politiskt viktiga omständigheter under tiden därefter är det uteblivna nordiska försvarssamarbetet 1948, den havererade idén om en nordisk ekonomisk union 1970, att den ekonomiska politiken inte samordnades 1982, att det inte blev något av med den under tio år utredda gemensamma nordiska TV-satelliten 1988 samt – sist men inte minst – att länderna utan inbördes samordning sökte medlemskap i Europeiska Unionen i två olika omgångar kring 1970 och 1990. Som följd av dessa omständigheter är i dag tre av fem av de nordiska länderna medlemmar i Europeiska unionen. De båda återstående, Norge och Island, samverkar med stöd av det s.k. EES-avtalet.

Den mellanstatligt befästa grunden för den nordiska samhörighet, som i dag praktiseras, är det s.k. Helsingforsavtalet från 1962. Inom ramen för detta samarbetar länderna längs två institutionella huvudlinjer. Dels finns en parlamentarikerförsamling, Nordiska rådet, med plenarförsamling, utskott och partigrupper. Dels finns ett regeringssamarbete, Nordiska ministerrådet, som förfogar över en budget i storleksordningen 700 miljoner kronor, samt ett fast sekretariat i Köpenhamn med ungefär 100 anställda. Mellan Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet existerar inget förhållande, som kan kallas parlamentarism. Den verkställande makten liksom normgivningsmakten och den fiskala makten förmedlas genom statsskicket i vart och ett av de nordiska länderna. De nordiska samsambetsorganen har ingen egen statskaraktär.

Nordiska ministerrådet beslutar sektor för sektor i olika konstellationer av statsråd. Beslut fattas efter förhandlingar i ämbetsmannakommittéer och med särskilda samordningsministrar och samordningsstatssekreterare som institutionaliserade eldsjälarna inom respektive regeringskanslier.

Skillnaden är att det inom det nordiska samarbetet inte som inom Europeiska unionen finns någon "första pelare" av överstatligt samgående. Nordiska ministerrådet följer upp vad Nordiska rådet beslutar och tar egna initiativ på skilda områden. Demokratin i medlemsländerna ifrågasätts inte. Beslutsregeln är alltigenom mellanstatlig. Det rör sig till ingen del om samgående utan "bara" om samarbete.

Det historiskt givna resultatet av de senaste femtio årens nordiska samarbete ligger framför allt på det sociala och kulturella området. Närmare bestämt kan man säga, att det som har åstadkommit faller under fyra rubriker. Genom mellanstatlig politik har en arbetsmarknadsunion, en passunion och ett betydande inslag av nordiskt stöd till gemensamma kulturella strävanden gått att skapa. Därtill kommer ett icke föraktligt inslag av samarbetskultur över hela det politiska fältet.

Den allmänt formulerade fråga, som Hans E. Anderssons ambitiöst upplagda och därför tankeväckande avhandling¹ ställer och belyser gäller betydelsen av Europeiska unionen för det nordiska samarbetet. Fördjupas detta? Eller är det snarare så att den nordiska samhörigheten blir mer uttunnat europeisk till följd av närmandet till unionen? Danmark har varit medlem sedan 1973. Finland och Sverige anslöt sig 1995. Norge och Island är anknutna genom ett särskilt avtal avseende tullunion och handelsregler. Mot bakgrund av dessa skillnader inställer sig frågan om den nordiska samhörigheten har förstärkts eller försvagats till följd av att länderna har låtit sig införlivas i olika hög grad och vid skilda tidpunkter.

Ingetdera framstår som givet. Utmärkande för unionen är en mindre respekt för folkstyret i de ingående länderna och ett större inslag av att kunna tillämpa majoritetsbeslut i direkt konfrontation med medlemsländerna. Detta kan både tänkas avvålla från och stimulera till fortsatt och fördjupat nordiskt samarbete. Inom ramen för en större union, som arbetar med tuffare metoder, kan de nordiska länderna tänkas påverkas på två olika sätt. De kan både tänkas vilja stå varandra närmare och frukta för att synas uppträda som fraktion inom ramen för den större gemenskapen.

Författaren genomför tre fallstudier. Den första och andra av dessa avser samhörighet i globala luftvårds- respektive klimatförhandlingar under 1990-talet. Den tredje avser vad som händer, då den nordiska passunionen under perioden från 1994 till 1998 utmanas och införlivas i sin europeiska motsvarighet Schengen-avtalet.

Frågan som författaren ställer är på vad sätt, i vilken utsträckning och varför de centrala aktör-

erna skiftar samhörighet under 1990-talet. Materialet utgörs av offentligt tryck samt 42 intervjuer med regeringstjänstemän och förtroendevalda i ledande ställning i Danmark, Norge och Sverige. På grundval av dessa tre fallstudier diskuterar han det nordiska samarbetet som ett generellt problem. Vilken är dess innebörd? Varför går det att upprätthålla och vidareutveckla? När kan det tänkas uttunnas och försvinna?

Min granskning följer samma logik. Först diskuterar jag de tre fallstudierna. Vad är det författaren undersöker? Hur tolkar han fakta? Håller dessa tolkningar? Under en fjärde och femte punkt drar jag därefter samman trådarna. Vad har vi fått veta? Vad återstår att ta reda på?

Fördelning av utsläppsrättigheter

Nordiskt samarbete i klimatförhandlingar är inte särskilt väl utvecklat, sammanfattar författaren (s. 138f). Den grundläggande orsaken till detta är Norges framträdande roll som oljeproducent och de nordiska ländernas olikhet vad gäller egna energikällor.

Visserligen möttes länderna i början av 1990-talet för att diskutera frågan. Men vid mitten av årtiondet avklingade samrådet. Det skedde, menar författaren, i samband med att Finland och Sverige anslöt sig till Europeiska unionen. En andra orsak antyds vara, att klimatförhandlingar är krävande och nordisk samordning av det skälet är extra mödosam. Som en ytterligare omständighet framskymtar, att unionen mer och mer framträder som en egen grupp. Så blir det, menar han, när samordningen om uppsatta mål är slutförd och förhandlingarna övergår till att i stället gälla fördelningen av de uppoffringar som måste göras. Då får de nordiska länderna svårare att samarbeta.

Sammanfattningen är inte omedelbart övertygande. Varför är olika meningar och intressen ett skäl att underlåta att samarbeta? Kan inte samhörighet precis lika gärna innebära en vilja att jämka sig samman och ömsesidigt stödja varandra inom ramen för en större förhandling? Invändningen om tidsbrist avgör heller inte saken, menar jag. Också av praktiska skäl kan det finnas skäl att känna samhörighet.

Fakta är Riokonferensen 1992 och det efterföljande Kyotoprotokollet från 1997, som För-

enta staterna under president Bush nu har vägrat att fullfölja. Enligt detta (s. 116f) skulle USA under tjugo år, räknat från 1990, minska sina utsläpp med sju procent, EU med åtta procent och Japan med sex procent. Inom den europeiska "bubblan" har länderna sedan att fördela utsläppsåtagandena sinsemellan. "I fråga om de nordiska EU-staterna är det danska åtagandet en minskning med tjuoen procent, det finska åtagandet är att inte öka och det svenska åtagandet är att inte öka mer än åtta procent."

Det som frapperar är hur mycket utfallet för de tre nordiska EU-länderna skiljer sig. Hur det gick för Norge och Island framgår inte. Siffrorna låter ana ett betydande inslag av förhandling, konflikt och motstående intressen. Med stöd av vilken princip räknades fördelningen av bubblan fram? Hur kunde resultatet bli så omedelbart accepterat och legitimt, att striden om principen och dess tillämpning inte har satt några spår i vare sig tryckt förhandlingsmaterial eller i vad delegationscheferna säger i författarens intervjuer?

Undersökningen, som den presenteras i avhandlingen, ger inget svar. Tabellen över energitillförsel efter källa i de nordiska länderna (s. 125) ger en bild av olikheterna mellan de nordiska länderna. Sverige och Finland har ett betydande inslag av kärnkraft. Vattenkraften spelar större roll i Norge. En stridsfråga var länge, heter det, om samtliga stater skulle åläggas lika stora utsläppandelar eller om en differentiering skulle ske.

Bland annat drev Danmark en linje om procentuellt lika stora andelar, men landet kan också relativt enkelt minska sina utsläpp genom att byta från kol till naturgas. Norge, med en stor andel av energiförsörjningen härrörande från vattenkraft, kan däremot inte lika enkelt skära ned sina utsläpp och vill därför ha differentierade utsläppsminskningar (s. 125 f).

Författarens idé tycks vara – i linje med en intervju med den danske chefsförhandlaren Ole Plougmann – att länderna skulle ha haft mycket gemensamt så länge det handlade om att lägga fasta målsättningarna. Därefter skulle hållningarna gått isär så snart tankegången konkretiserades till att gälla procenttal för varje land. Då

"framträdde även ländernas olika utgångspunkter i form av beroende av olika energikällor".

Varför har det inte gått att få ut mer av intervjuerna? Vad föranleder dessa i övrigt så välar-tikulerade och välinformerade personer att inte berätta om sakfrågorna? Om vad förhandlade länderna i de båda stegen? Är olika meningar liktydigt med att länderna inte känner samhörighet nog för att stämma av skilda uppfattningar och söka åstadkomma det bästa möjliga?

För att säkrare kunna bedöma författarens tolkning, att samhörigheten har minskat i fråga om utsläppsrättigheterna, skulle läsaren behöva veta mera om vilka motsättningarna faktiskt har varit. Det förhållandet att intervjupersonerna vägrar tala om sakfrågorna borde ha eggat till ytterligare ansträngningar med hjälp av annat material.

Gränsöverskridande luftföroreningar

En av de s.k. korgarna i ett annat Helsingforsavtal – ESK-traktaten om världspolitisk avspänning 1975 – innehöll idén om en alleuropeisk luftvårdskonferens. Bakgrunden var att skandinaviska forskare redan på 1960-talet hade börjat hävda, att det finns ett samband mellan försurningsskador i de nordiska länderna och utsläpp på kontinenten och de brittiska öarna. Förhandlingarna resulterade i 1979 års internationella fördrag om långväga gränsöverskridande luftföroreningar (Long-Range Transboundary Air Pollution, LRTAP). Om tillkomsten av detta avtal handlar Per Larssons avhandling från 1996.

Konventionen är av ramkaraktär och anger staternas allmänna ansvar för att lösa problemen. De nordiska länderna föreslog att konventionen skulle konkretiseras med hjälp av bestämda utsläppsminskningar men var i början helt isolerade. Så småningom lyckades de emellertid få olika specialprotokoll fogade till konventionen med folkrättsligt bindande avtal om minskade utsläpp av svavel, kväve o.s.v.

Denna inomnordiska förhandling är föremålet för avhandlingens andra fallstudie. Resultatet summeras på följande sätt:

Det som tydligt talar mot en sådan [nordisk] identitets existens är det faktum att under för-

handlingarna om flyktiga organiska ämnen kom Norges roll som stor oljeproducent att aktualisera skilda synsätt hos de nordiska staterna. Det är då inte tillräckligt att kunna konstatera att de nordiska staterna under luftvårdsförhandlingar i mycket stor utsträckning intar likartade ståndpunkter. En förklaring om en identitet som omfattar andra stater verkar inte ha mycket att tillföra. Samarbetet verkar kunna förklaras av det faktum att respektive stats intresse av ekonomisk välfärd därigenom bäst tillfredsställs (s. 134f).

Och vidare längs samma linje:

De nordiska staterna har emellertid inte heller inom luftvårdsförhandlingar samarbetat i alla sakfrågor. I vissa fall har staternas grundläggande intresse av ekonomisk välfärd slagit igenom och staterna har kommit att inta olika positioner. Jag är dock inte beredd att dra slutsatsen att det inom tjänstemännens sfär inte finns någon nordisk identitet. Inom området klimatförhandlingar skiljer sig de nordiska staterna åt genom att Norge är en stor oljeproducent samt att staterna har skilda källor för sin inhemska energikonsumtion ... Således finns det inom det område där det minst av allt kunde förväntas tecken på en svag, svag nordisk identitet (s. 147f).

Varför tänker sig författaren, att olika meningar i en sakfråga utesluter ett på ideell samhörighet grundat samarbete? Är inte samhörighet trots delade meningar – enligt vad vi tänker oss till vardags – just precis tecknet på att människor hör samman – i ett äktenskap, på en arbetsplats, på en ort, inom ett land och inom en grupp av länder?

Också här efterlyser jag en närkamp med förhandlingen som sådan. Vem yrkade vad? Fanns det något inslag av att vilja väma det nordiska trots att det missgynnade någon eller några av de ingående staterna? Vilka äpplen och päron byttes?

På grundval av den företagna undersökningen går det inte, menar jag, att bilda sig någon klar uppfattning om samarbetets karaktär. Dels därför att det begreppet samhörighet inte är tillräckligt preciserat i de frågor som intervjupersonerna har ställts inför. Dels därför att författaren inte tillräckligt noggrant redovisar de olika uppfattningarna i sakfrågan.

Räddandet av passunionen

De fem kapitlen 8–12 redovisar en undersökning av hur den nordiska passunionen utmanades och införlivades i Schengen-unionen. Det hela började med att den tyska regeringen våren 1995 aktualiserade frågan om en kraftigt förstärkt gränskontroll i Flensburg. Syftet angavs vara att hävda Schengen-ländernas yttre gräns. Detta angavs i sin tur vara en förutsättning för att radikalt minska de inre gränskontrollerna mellan dessa länder.

Därmed ställdes överlevnaden av den nordiska passunionen på sin spets. Den nordiska aktion, som framkallades av det tyska initiativet, var blixtsnabb. Bildligt talat kan man säga, att det utlöstes en telefonkedja. Köpenhamn ringer till Stockholm och frågar om Sverige önskar en kraftigt förstärkt gränskontroll i Öresund och Kattegatt. Stockholm ringer i sin tur snabba samtal till Helsingfors och Oslo och frågar om Finland och Norge önskar förstärkt gränskontroll i Ålands hav och vid Svinesund. Inom kort tid är det ett politiskt faktum att den nordiska passunionen som helhet måste lyftas in i sin större, europeiska motsvarighet.

Knappast några politiker har gått att uppbringa i materialet, som ens överväger en splittning av den nordiska passunionen. Den överlever utan att i praktiken alls vara hotad. Här finns en nordisk samhörighet som heter duga och som med stor kraft slår ut alla mer sofistikerade nytokalkyler i de enskilda nordiska länderna.

Vad har vi fått veta?

Klimatförhandlingarna gällde fördelningen av Kyotoprotokollets Europabubbla mellan de olika länderna. Huruvida det var några realförhandlingar med nordisk samhörighet går inte att sluta sig till med ledning av undersökningen. Den nordiska samhörigheten *kan* ha haft betydelse. Men det *kan* också tänkas att kvoterna för de nordiska länderna har fördelats helt oberoende av deras eventuella samhörighet.

Luftvårdsförhandlingarna avsåg preciseringen i form av tilläggsprotokoll till den redan inrättade internationella regimen. Teoretiskt bör de nordiska länderna ha haft mycket att vinna på att uppträda samordnat. Hur det förhåller sig i prak-

tiken med den saken går inte heller att sluta sig till med ledning av författarens undersökning. Denna är alltför litet preciserad i fråga om vad som har varit omstritt och vilken roll den nordiska samhörigheten har spelat.

Med stöd av den första och den andra fallstudien finns det med andra ord inte grund för det sammanfattande påståendet (s. 267) att "en kraftig försvagning av nordisk identitet [har kunnat] påvisas i fråga om internationella miljöförhandlingar". Det blixtsnabba räddandet av den nordiska passunionen, däremot, låter sig övertygande tolkas som att den nordiska samhörigheten är stark i just precis den frågan.

Avhandlingen som helhet kommer härigenom att präglas av ett – utifrån författarens egna antaganden – oväntat resultat, som han förbryllande nog underlåter att kommentera. Hypotetiskt tänker han sig en skillnad mellan tjänstemännens och politikernas "sfär". Dessa har olika "socialisationsintensitet", tänker han sig. På grund av kontinuiteten är de förra mer inne i ett nordiskt tänkande. Politikerna kommer och går och är därför mindre nordiskt sinnade. Emellertid visar det sig vara bland de förtroendevalda, som nordismen står starkast när det verkligen gäller.

Hur kan det komma sig att den kategori, som enligt författarens hypotes borde ha varit minst "insocialiserad", i praktiken visar sig mest benägna att försvara den nordiska samhörigheten? På detta har författaren inget svar. För egen del skulle jag – även jag om är kritisk mot själva idén att skilja mellan politiker och tjänstemän i detta sammanhang – kunna erbjuda en hjälpförklaring. Skulle man inte kunna tänka sig, att politikerna via sina partiers nordiska samarbete är minst lika insocialiserade som statstjänstemännen?

Författarens syfte har varit (s. 34) att bidra till diskussionen om "konstruktioner" och "dekonstruktioner" av identiteter samt dessas förklaringskraft vid en stats val av ländersammanslutning. Avsikten är inte bara att säga att identiteter har betydelse, utan även att kunna precisera i vilka situationer som olika identiteter är verksamma.

Metodologiskt är detta rätt resonerat. Det som gör att författaren passerar gränsen mellan histo-

ria och statskunskap är att han ställer en fråga, som går utöver vad som faktiskt har inträffat. Han försöker även besvara frågan om *när* och *under vilka omständigheter* det ensartade är uttryck för något mer allmängiltigt. Men vilket är då antagandet om det situationsbetingade? Vad är det som kan tänkas göra att en samhörighet föreligger respektive att så inte är fallet?

Författaren skriver avslutningsvis (s. 263), att han har "försökt särskilja olika situationer från varandra på ett generaliserande plan genom att konstatera att en stat omfattar ett antal *institutionella sfärer*... tjänstemännens sfär respektive *de förtroendevaldas sfär*. De två sfärerna har urskiljts utifrån antagandet att de skiljer sig i fråga om *socialisationsintensitet*."

Antagandet blir inte bekräftat utan i stället vederlagt. Fallstudierna tyder på att de förtroendevalda politikerna är mer nordiskt sinnade än sina tjänstemän. Författaren borde ha känt sig manad att diskutera denna uppseendeväckande diskrepans mellan vad han gissade i förväg och vad han faktiskt kom fram till.

Vad återstår att ta reda på?

Författaren bekänner sig till en "konstruktiv" grundhållning. Två idéer följer av detta, utvecklar han inledningsvis (s. 7f). Den ena är att idéer spelar roll. Den andra är att framtiden är öppen. Allt är inte historiskt och naturligt givna strukturer. Spetsen är riktad mot en totalt ekonomisk eller sociologisk uppfattning. Idéer och aktivt handlande har betydelse och konsekvenser. Politiken är inte helt bestämd utan kan påverkas genom intelligent utformade mänskliga insatser. Idéer förtjänar därför att klargöras, hållbarhetsprövas och prövas.

Mot en sådan allmän-teoretisk uppfattning har jag har inget att invända. Frågan är emellertid om den just i detta fall – där undersökningsuppgiften inte är normativ utan empirisk – hjälper författaren till en fruktbar problemformulering och ett hållbart resultat.

Enligt min mening ägnar sig författaren alltför mycket åt att precisera sin egen position allmän-teoretiskt. Det sker till förfång för arbetet med att ställa och besvara frågan om vad som bestämmer samarbetets omfattning, inriktning och or-

ganisation. Avhandlingen skulle ha vunnit på en annan balans mellan det allmänt hållna och det som spelar roll för undersökningen. Undersökningssuppgiften är rimligt klart formulerad. Det som saknas, menar jag, är en diskussion av vad som kan vara fruktbart att hävda till svar på den uppställda frågan. Här har författaren inte myck- et hjälp av sin ”-ism”.

En grundläggande distinktion, som saknas till följd av att författaren är så upptagen av sin egen statsvetenskapliga identitet, är den mellan *samgående* med överstatliga inslag och mellanstatligt *samarbete* (Gustavsson 2000: 249f). Genom att framhäva denna nära till hands liggande skillnad hade innebörden av undersökningen som helhet framträtt tydligare. Så här hade saken då kunnat presenteras:

Något samgående har inte varit aktuellt sedan svensk-norska unionen upplöstes 1905. Vad som har förekommit under 1900-talet ligger inom området samarbete. Ett antal samarbetsprojekt har misslyckats. Verksamma resultat har bara åstadkommit inom ett antal socialt viktiga, men fiskalt och politiskt måttligt kostsamma, områden. Dessa är:

- nordiskt lagstiftningssamarbete
- nordisk arbetsmarknadsunion
- nordisk passunion
- nordiskt kultursamarbete

Uteblivna samarbetsprojekt, däremot, är den från nordisk samhörighetssynpunkt naturliga interventionen i Schleswig-Holstein 1864, den modiga uppslutningen på Finlands sida 1940, den nordiska försvarsunionen 1948, Nordek 1970 samt att länderna gick skilda vägar 1970, 1982 och 1990. Vilken är mot denna historiska bakgrund en rimlig gissning om förekomsten av samarbete?

Teoretiskt styrs förekomsten av samarbete mellan demokratier av en annan logik än förekomsten av samgående. Det senare är bara möjligt under varseblivningströskeln (Scharpf 1999: 30f, 2001: 1ff samt Gustavsson 2002: 92ff). Utan en överstatlig samhörighet – med acceptans för majoritetsprincipen – är detta vad vi kan förvänta oss. Samgående kan bara förekomma, om det rör sig om fiskalt och politiskt ”billiga” projekt.

Ett samarbete, däremot, kan förväntas vara väl synligt för medborgarna. Ty de avgörande besluten fattas då inom varje land för sig. Bindningen inträder först när en överenskommelse har ratificerats. Mot denna bakgrund blir frågan varför nordiskt samarbete *ändå* inte är särskilt vanligt och omfattande. Finns det också här en varseblivningströskel, som reellt förhindrar samarbete? Hur är denna andra tröskel i så fall beskaffad?

Författarens fallstudier har vederlagt idén om att skillnaden mellan förtroendevalda och tjänstemän i fråga om ”socialisationsintensitet” förklarar. Det är varken sannolikt att någon sådan skillnad existerar eller att den spelar någon roll. Tankarna går därmed till en annan dubbel an-greppslinje, nämligen:

– systematisk beskrivning av nordiskt lagstiftningssamarbete, nordisk ekonomisk politik, nordiskt kultursamarbete, nordiskt miljö-samarbete och nordisk säkerhetspolitik med avseende på omfattning, inriktning och organisation, samt

– en hypotes om att det är sakinnehållets urskiljbarhet på hushållsnivå i den allmänna och lika rösträttens perspektiv, som bestämmer samarbetets omfattning, inriktning och organisation. Om innebörden är större nackdelar än fördelar, är något samarbete inte att räkna med. Någon variation på det temat förefaller kunna vara ett fruktbart grundantagande. Bara om förhållandet är det omvända, kan ett samarbete förväntas uppkomma och förstärkas.

På ett normativt plan gör det stor skillnad att vara reformist jämfört med att förespråka något av de båda, i bokstavlig mening, hopplösa alternativen revolution och resignation. För en normativ frågeställning är problemet vad som *bör* göras. Från jämförande och internationell synpunkt, däremot, är uppgiften att konstatera och förklara en variation i vad som faktiskt förekommer. För detta har valet av ”-ism” ingen betydelse. Ty svaret på frågan om hur det *är* och varpå detta *beror* kan inte gärna vara ett annat för den som är reformist och aktörsinriktad än för den som är revolutionärt och strukturellt sinnad.

Sverker Gustavsson

1. Anmälan bygger på min fakultetsopposition vid Hans E. Anderssons disputation den 1 juni 2001 vid Göteborgs universitet.

Referenser

Gustavsson, Sverker. 2000. "När är samgående bättre än samarbete?" i Lennart Nilsson, red., *Den nya regionen*. Göteborg: SOM-rapport, 25: 245–255.

Gustavsson, Sverker. 2002. "What Makes a European Monetary Union Without a Parallel Fiscal Union

Politically Sustainable?" Pp. 87–118 in Søren Døsenrode, ed., *Political Aspects of the Economic and Monetary Union*. Aldershot: Ashgate.

Larsson, Per. 1996. *Regimförhandlingar på miljöområdet. En studie av förhandlingarna om LRTAP-konventionen*. Lund: Lund Political Studies, 93.

Scharpf, Fritz W. 1999. *Regieren in Europa*. Frankfurt: Campus Verlag.

Scharpf, Fritz W, 2001. "Notes Toward a Theory of Multilevel Governing in Europe", *Scandinavian Political Studies* 24, 1–26.

Medarbetare i Statsvetenskaplig Tidskrift

Professor emeritus Stefan Björklund är verksam vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala.

Senior lecturer Søren Riishøj är verksam vid Institute of Political Science, University of South Denmark.

Nils Vasara-Hammare är projektledare vid Reindriftsförvaltningen i Norge.

Docent Lars-Inge Ström är verksam vid Institutionen för samhällsvetenskap i Östersund.

Jan Ångström är forskare vid Militärhögskolan i Stockholm.

Erik Hedenström är student vid Institutionen för samhällsvetenskap i Östersund.

Professor Raino Malnes är verksam vid statsvetenskapliga institutionen i Oslo.

Professor Sverker Gustavsson är verksam vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala.